

Høring om retssikkerhed på det sociale område

Onsdag den 21. april 2010 kl. 10.00 til 14.30

i

Landstingssalen på Christiansborg

Jann Sjursen, Formand, Rådet for Socialt Udsatte

[Indledning]

Definitionen af retssikkerhedsmæssige problemstillinger, og måden, vi forholder os til disse, afgøres i vidt omfang af den måde, samfundet i øvrigt udvikler sig på – politisk, økonomisk og kulturelt.

Nogle borgergrupper er gode til at kende til deres rettigheder og til at gøre krav på dem, for andre er det mere vanskeligt. Dels fordi de ikke kender til deres rettigheder, dels fordi de ikke altid formår at indgå i de rammer, der ofte er tæt forbundet med at opnå retssikkerhed. De sidste to perspektiver gør sig ofte gældende, når det er socialt udsatte borgere. Med socialt udsatte borgere menes mennesker med sindslidelser, alkohol- og stofmisbrug, hjemløshed, m.v.

Jeg vil tegne et billede på bare nogle af de områder, der kan tjene som eksempler.

[Kontanthjælp/Økonomiske ydelser]

Betingelserne for at modtage økonomiske ydelser som fx kontanthjælp, er gennem de seneste 10 år blevet strammet mærkbart. Det betyder, at borgere, der som det nederste økonomiske sikkerhedsnet ikke har andre forsørgelsesmuligheder end kontanthjælp, skal leve op til en række krav og rammer.

Hvis der kritikløst overføres krav til de arbejdsmarkedssparate til socialt udsatte, der kæmper med tunge sociale problemer, som hjemløshed, misbrug og psykisk sygdom, øges risikoen for eksklusion.

Krav som fx at møde op til opfølgende samtaler, aktivering m.v. synes rimelige og enkle for nogle, men for socialt udsatte borgere kan dette krav være helt uoverskueligt, i en hverdag præget af kaos og spontane handlinger for at navigere i fx gadens orden. Når borgeren ikke møder til opfølgende samtaler til aftalte tider, vil mange få frataget deres økonomiske grundlag – kontanthjælpen. Nogle vil senere møde op til sagsbehandleren og få genoptaget den økonomiske hjælp, men det viser

sig faktisk, at et stigende antal melder sig ud af dette sidste økonomiske sikkerhedsnet, for i endnu højere grad at hutle sig gennem tilværelsen. En del af disse borgere frabeder sig den økonomiske hjælp, på trods af et stort behov, alene fordi de ikke kan overskue at overholde kravene og rammerne. En konsekvens af dette kan være, at de bliver endnu dårligere, at vejen tilbage til samfundet fra marginaliseringen som psykisk syg, misbruger, og eller hjemløs, bliver endnu længere og sværere.

[Sundhed]

Også på sundhedsområdet kan det være svært for socialt udsatte borgere at gøre brug af deres rettigheder. Rådet for Socialt Udsatte har fået foretaget nogle undersøgelser¹, af både kvantitativ og kvalitativ karakter, der viser, at mange socialt udsatte føler sig dårligt og nedværdigende behandlet i sundhedsvæsenet. Til trods for, at udsatte borgere er mere syge end resten af befolkningen, oftere har kontakt med vagtlæge og skadestue, får de alligevel ikke den tilstrækkelige lægebehandling til deres sygdom. Det betyder fx, at udsatte borgere med kroniske sygdomme i nogle tilfælde ikke modtager den specialiserede lægebehandling, der ellers er mulighed for at give². Det er med til at forringe deres helbred og livskvalitet yderligere.

En øget lægefaglig specialisering betyder, at borgeren ofte skal behandles mange forskellige steder, at borgeren selv skal koordinere sit behandlingsforløb og gøre nye læger opmærksom på tidligere behandling og andre lægefaglige behandlinger, der foretages på samme tid. Med andre ord kan der være en tendens til, at hvis en borger ikke er i stand til at være sin egen case manager, er det svært at begå sig i sundhedsvæsenet og få den optimale sundheds- og lægefaglige behandling.

[Psykiatri/sindslidelse]

Der er nogle særlige retssikkerhedsmæssige problemstillinger omkring proportionalitet for mennesker med sindslidelse. I nogle tilfælde straffes sindslidende uforholdsmæssigt hårdt for forseelser, som resten af befolkningen kun får mindre domme for. Her tænker jeg f.eks. på, når sindslidende i psykoser truer personalet i psykiatrien med vold og i nogle tilfælde forårsager, at personalet lider fysisk overlast. Selvom de pågældende er strafuegnet ifølge straffeloven, så straffes de alligevel i retspsykiatrien med domme, som overstiger hvad tilsvarende forseelser vil have udløst for mennesker uden en sindslidelse. Der er helt klart behov for, at gå området

¹Bl.a. "*Dårligt Liv – Dårligt Helbred*" (februar 2009), en undersøgelse baseret på kvalitative interviews med 25 socialt udsatte. Undersøgelsen bekræfter resultaterne i den kvantitative undersøgelse "*SUSY UDSAT – sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2007*" (Rådet for Socialt Udsatte: april 2008).

²*Socialt Udsattes brug af sundhedsvæsenet*" (Rådet for Socialt Udsatte 22. april 2010)

igennem for at sikre, at sindslidende har de samme retssikkerhedsmæssige vilkår som alle vi andre.

[Misbrugsområdet]

En vigtig bestanddel af dagens retssikkerhed er brugerinddragelse, medbestemmelse, handleplaner, helhedsvurderinger, synlighed i sagsbehandlingen og begrundelser for afgørelser. Siden 80'erne er der sket en generel samfundsudvikling mod, at socialarbejderen var eksperten, der skulle finde en løsning på borgerens problem, til at vi mere og mere betragter borgeren som en aktør der skal medvirke i sin egen sag. Udviklingstendensen i samfundet er klar, men når det kommer til socialt udsatte som fx stofmisbrugere, kan der være en række barrierer, som gør det vanskeligt at følge med samfundsudviklingen i øvrigt.

Af barrierer kan fx nævnes stofmisbrugerens manglende og dårlige erfaringer med at påtage sig indflydelse og ansvar. Det kan være svært for stofmisbrugeren at tackle mødet med en offentlig medarbejder og skulle formulere problemer, oplevelser og erfaringer. Det er typisk sagsbehandleren, der er bedst orienteret om behandlingsmulighederne, og som kan have sin egen dagsorden i forhold til, hvilke tilbud der overhovedet kan vælges imellem.

[Opsamling]

Der tegner sig altså et billede af, at socialt udsatte borgere, der ikke magter at leve op til de krav og rammer der opsættes, socialt udsatte borgere der ikke magter at navigere i systemet og være deres egen case manager, kommer dermed ikke til at nyde den samme retssikkerhed, som andre mere ressourcestærke borgere gør. Med andre ord kommer de ikke til at leve op til de formelle regler og rammer, der synes, at være en betingelse for at nyde godt af retssikkerhedens udvikling med øget fokus på medinddragelse, partsrettigheder m.v. Dermed opleves retssikkerheden ikke som en naturlig ret for denne gruppe socialt udsatte borgere.

[Afslutning/Løsningsforslag]

Men hvad kan vi gøre for at sikre denne gruppe borgere, ikke bare en teoretisk formel retssikkerhed, men også en reel?

For det første er vi nødt til at forstå og acceptere, at det for nogle borgere er meget svært at leve op til de regler og krav vi stiller, for at kunne nyde af samfundets velfærdsgoder. Der er nogle borgere, som har så komplekse og svære problemer i deres liv, at de er nødt til at kunne modtage ydelser og hjælp på et mindre

formaliseret grundlag for at få en reel retssikkerhed. Det er borgere, der fx har behov for, at sagsbehandlerne kommer til dem på gaden, så de ikke skal indordne sig ydelseskontorets rammer. Det er stofmisbrugere, der fx har behov for i højere grad at blive guidet og rådgivet på en individuelt tilpasset måde. Det er psykisk syge, der har behov for en kontinuerlig sagsbehandler, som kender dem og måske kan tage sig af flere ting omkring deres sag, end deres sagsområde eller lægger op til.

Der er løbende projektinitiativer, som afsøger gevinsterne, ved at tilrettelægge hjælpen til udsatte borgere på en mere fleksibel måde. Nogle har vist sig at virke. Men det er fortsat vigtigt, at vi afsøger nye alternative måder at hjælpe på, og at vi prioriterer retssikkerheden for disse grupper, – også når projektmidlerne hører op. Kravene til og rammerne for at hjælpe de mest udsatte borgere er nødt til at være meget fleksible og i nogle tilfælde mere lempelige end for andre. Det er en forudsætning for, at socialt udsatte grupper får mulighed for at være inkluderet i samfundet i stedet for at blive yderligere ekskluderet.